

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

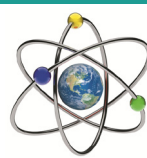
No9(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 276 sahifa,
11-sentyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi uzviylik va uzluksizlik masalalari: muammoning nazariy va amaliy jihatlar.....	10
A. A. Alimov, M. A. Rustamboyeva	
Bolalarda didaktik o'yinlar asosida aqliy faolligini rivojlantirish	16
Ismoilova Sabina Erkin qizi	
Ingliz tilida og'zaki nutq kompetensiyasining mazmuni, tuzilmasi va tarkibiy komponentlari	22
Nazarov Zafarjon Abdullajon o'g'li	
Sun'iy intellekt texnologiyalari asosida talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirishning pedagogik tizimini takomillashtirish	26
Sabirova Gulmira Sadik qizi	
Реализация компетентного и нейродидактического подходов в профессиональной подготовке специалистов профессионального образования	32
Азизова Асалхон Руслановна	
Развитие воображения учащихся с нарушением зрения в процессе изобразительной деятельности... ..	36
Бектурдиева Шохид Сатиболдиевна	
Musiq ta'limida raqamli texnologiyalar asosida o'quvchilarning musiqiy-kognitiv salohiyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	44
Rustamjonova Dilhas Ravshanbek qizi	
Tarbiyaviy jarayonlarda texnologik yondashuvni tadbiq etishning pedagogik imkoniyatlari	50
Raxmatova Mexrinaz Majitovna	
Bo'lajak maxsus pedagoglarni inklyuziv ta'lim sharoitida ko'rishida muammolari bo'lgan bolalar bilan ishlashga tayyorlashning ilmiy-metodik asoslari.....	54
Xusnuddinova Zulayxo Xamidullayevna	
Biologiya fanini o'qitishda biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishi talabalarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	61
Hakimova Musharraf Fozilovna, Hasanova Zebo Davlatovna	
Rus tilini o'qitish jarayonida talabalarining kasbiy-kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish metodlari... ..	66
Alisherova Guldiora Fazogir qizi	
Taekvondo kyorugi sportchilari o'rta sinf o'g'il bolalarining surunkali og'riq tarqalishi	70
Boymirzozoda Islomjon Ergash o'g'li	
Orolbo'yi mintaqasida ekologik xavfsizligini ta'minlashning siyosiy-huquqiy asoslari.....	77
Kurbanbayeva Ulbosin Jumag'aliyevna	
Communicative Tasks to Develop English Speaking Skills in Grades 3-4	81
Malika Mutalliyeva	
SHAF-modeli asosidagi psixologik-pedagogik korreksion dasturning talabalarda chet tilini o'rganish samaradorligiga ta'siri	85
Ruzmetova Zilolakhon Dilmuradovna	
Boshlang'ich ta'lim mazmunini aksiologik paradigma asosida tizimlashtirishning pedagogik samaradorligi... ..	89
Shabbazova Dilfuza Ro'zikulovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida yumshoq (soft skills) ko'nikmalarni shakllantirishning pedagogik va metodologik asoslari	95
Yakubjonov Xasan Qahramonovich	
Yuqori sinf o'quvchilarining ingliz tilida o'qish kompetensiyasini rivojlantirishning lingvometodik asoslari	99
Zarifa Ko'paysinova	
Oliy ta'lim talabalarida epistemik agentlikni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari.....	103
Nabiyeva Aziza Komil qizi	

Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarga texnologiya fanini o'qitishda assistiv va raqamli texnologiyalardan foydalanish kompetensiyasi.....	107
Abdujabbarova Zulfiya Usmanovna	
Ishsiz ayollarda umumiy hissiy yo'nalganlik va o'z-o'ziga munosabat o'rtasidagi psixologik bog'liqlik	114
Jurayeva Shaxnoza Saatmuradovna	
Kasaba uyushmalari xodimlarida tashkilotchilik-kommunikativ qobiliyatlarning psixologik xususiyatlari	119
Sharipov Hayotjon Safarovich	
Oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilarida kreativlik muammosining ilmiy-nazariy asoslari	125
Xolturayev Asqarjon Panjiyevich	
Bo'lajak nemis tili o'qituvchilarida til ko'nikmalarini rivojlantirishning lingvokognitiv asoslari va lingvodidaktik qiyinchiliklari.....	129
Atadjanova Shaxnoz Abbasovna, Jumayeva Gulxan Amrullayevna	
Harakatni analitik tahlil qilish asosida texnik tayyorgarlikni rivojlantirish samaradorligi.....	135
Jonibekova Fotimaxon G'ulomjon qizi	
The Role of School, Family, and Society in Advancing Inclusive Education	140
Solomons Donovan Benedict	
Nemis tilini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari va kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi samaradorligi	145
Sabirova Dana Davronovna	
Shaxs emotsional regulyatsiyasining stressga chidamlilik darajasiga ta'siri	150
Nurmatov Azizbek Nuraliyevich, Turaeva Manzura	
Talabalarda ilmiy muloqot to'siqlarini yengishning psixolingvistik modellari	154
Ataxanova Asaloy Alisher qizi	
Ingliz tilida akademik yozuv kompetensiyasini generativ sun'iy intellekt vositasida rivojlantirish	161
Bakiyeva Durdona Baxtiyarovna	
Zamonaviy jamiyatda qizlarning ma'naviy kamolotini kitobxonlik vositasida rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik xususiyatlari	164
Norqobilova Pardaxol Rahmatovna	
Para stol tennisining paydo bo'lishi, tasniflash tizimi va rivojlanish tendensiyalari	168
Usmonova Hayotxon Akmaljon qizi	
Ta'lim va tarbiya nazariyasi hamda metodikasi doirasida "Funksiya va uning limiti" mavzusini o'qitishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi	172
Sodiqova Nodira Muhiddinovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik xususiyatini shakllantirishda oilaviy muhitning roli	177
Soliyev Mirzoxid Tursunxo'jayevich	
VIII–IX sinf o'quvchilarining kimyo fanidan differensial mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirish	182
A. J. Kurbanbayeva, Xabiyeva Gulbaxor Mangliboy qizi	
Sun'iy intellekt asosida tabiiy fanlarni o'qitishning pedagogik modeli: nazariya va amaliyot.....	186
Qurbanbayev Baxtiyar Baxitovich	
Finlandiya tajribasi asosida maktabni boshqarishning zamonaviy modeli va pedagoglarni salohiyatini oshirish: ta'lim sifatini yangi bosqichga ko'tarishdagi o'rni.....	194
Komilova Ziroatxon Murodjon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida vokal ijrochiligi qobiliyatlarini shakllantirishning pedagogik zarurati va mexanizmlari	199
Sobirova Nasiba Aliyor qizi	
Adaptiv-rezidentura modelining konseptual arxitekturasini va bosqichlararo bog'liqligi.....	205
Ataxanov Xamidillo Kozimjanovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning axloqiy sifatlarini shakllantirishda xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanishning interaktiv metodikasi	212
Toshquvatova Gulchehra Mirpulat qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning gimnastika vositalari orqali jismoniy faolligini oshirish	215
Kurbonova Shodiya Baxtiyor qizi	

Tabiiy fanlarni o'qitishda o'quv-loyiha ishlarini tashkil etish metodikasi	219
Boymatov Bekzod Xidirboyevich	
Boshlang'ich sinf darslarida didaktik usullardan foydalanishning o'ziga xos jihatlari	225
Nishanova Gulbahor Xamidjonovna	
Insultning o'tkir va erta tiklanish davrlarida nutq buzilishlarini aniqlash va individual logopedik reabilitatsiya asosida nutq funksiyasini tiklashni takomillashtirish	229
Yusupova Feruza Akiljanovna	
Ta'lim sohasida jismoniy tarbiya va sportning o'rni va ahamiyati.....	233
Xudaykulov Zafar Beknazarovich	
Talabalarda sog'lom ma'naviy muhitga qadriyatli munosabatlarni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	240
Davronova Dildora Saidovna	
Metakognitiv o'qish strategiyalarining mazmuni, tuzilmasi va kognitiv o'qish strategiyalari bilan o'zaro aloqasi	245
Matrasulova Iroda Maksud qizi	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini savod o'rgatishga tayyorlash pedagogik muammo sifatida va uning o'rganilganlik darajasi	249
Matyakubova Yulduzxon Atabekovna	
Talabalarining madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini takomillashtirishda ingliz folklor materiallarini tanlash mezonlari	253
Maxsudaliyeva Ra'noxon Baxodir qizi	
Talabalarda yengil atletikaga qiziqishni oshirish va motivatsiya omillari.....	259
Muqimov Olim Ergashevich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijtimoiylashtirishda o'qituvchining fasilitatorlik roli	266
Ortiqboyeva Zumradxon Xasanboy qizi	
Yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasida idoralararo pedagogik hamkorlikning tizimli mexanizmlari	271
Raxmonov Muhammadali Abdullajon o'g'li	

TALABALARDA SOG'LOM MA'NAVIY MUHITGA QADRIYATLI MUNOSABATLARNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART- SHAROITLARI

Davronova Dildora Saidovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
"Pedagogika va psixologiya" kafedrasida dotsenti
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
dildor7575@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalarda sog'lom ma'naviy muhitga nisbatan qadriyatli munosabatni shakllantirish va rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilingan. Muallif tomonidan oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy tarbiyani takomillashtirish yo'nalishlari, zamonaviy pedagogik yondashuvlar hamda ularning samaradorligini oshirish mexanizmlari yoritilgan. Talabalar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma natijalari asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqolada ma'naviy muhitni sog'lomlashtirishga qaratilgan tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar tizimi taklif etilgan. Tadqiqot natijalaridan oliy ta'lim tizimida tarbiyaviy ishlarni takomillashtirishda foydalanish mumkin. Ishning ilmiy yangiligi talaba yoshlarda qadriyatli munosabatni bosqichma-bosqich shakllantirish modelining ishlab chiqilganligi bilan belgilanadi.

Kalit so'zlar: ma'naviy muhit, qadriyat, qadriyatli munosabat, tarbiya, pedagogik shart-sharoitlar, talaba yoshlar, ma'naviy-axloqiy tarbiya, oliy ta'lim.

Abstract: This article analyzes the pedagogical conditions for the formation and development of students' value-based attitudes toward a healthy spiritual and moral environment. The author examines approaches to improving spiritual and moral education in higher education institutions, contemporary pedagogical approaches, and mechanisms for enhancing their effectiveness. Practical recommendations are developed based on the results of a survey conducted among students. The article proposes a system of organizational and pedagogical conditions aimed at fostering a healthy spiritual and moral environment. The findings of the study can be used to improve educational and character-building activities within the higher education system. The scientific novelty of the study lies in the development of a step-by-step model for fostering value-based attitudes among university students.

Key words: spiritual and moral environment, value, value-based attitude, education, pedagogical conditions, university students, spiritual and moral education, higher education.

Аннотация: В данной статье анализируются педагогические условия формирования и развития у студентов ценностного отношения к здоровой духовно-нравственной среде. Автором рассмотрены направления совершенствования духовно-нравственного воспитания в высших учебных заведениях, современные педагогические подходы, а также механизмы повышения их эффективности. На основе результатов опроса, проведённого среди студентов, разработаны практические рекомендации. В статье предложена система организационно-педагогических условий, направленных на формирование здоровой духовно-нравственной среды. Результаты исследования могут быть использованы для совершенствования воспитательной работы в системе высшего образования. Научная новизна работы заключается в разработке модели поэтапного формирования ценностного отношения у студенческой молодёжи.

Ключевые слова: духовно-нравственная среда, ценность, ценностное отношение, воспитание, педагогические условия, студенческая молодёжь, духовно-нравственное воспитание, высшее образование.

KIRISH

Mustaqillik yillarida O'zbekistonda yosh avlodni har tomonlama barkamol, ma'naviy jihatdan yetuk shaxs sifatida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Zamonaviy globallashtirish jarayonlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlarning kundalik hayotga chuqur kirib borishi hamda turli mafkuraviy tahdidlarning kuchayishi talaba-yoshlar ongi va qalbini egallashga qaratilgan harakatlarni faollashtirmoqda ^[1]. Ushbu murakkab ijtimoiy-ma'naviy sharoitda oliy ta'lim muassasalarida talabalarda sog'lom ma'naviy muhitga nisbatan barqaror, ongli va qadriyatli munosabatni shakllantirish alohida dolzarblilik kasb etadi.

Davlatimiz rahbariyati tomonidan qabul qilingan me'yoriy-huquqiy hujjatlarda ham yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini boyitish, ularda milliy g'oya va mafkuraga sadoqat tuyg'usini shakllantirish, zararli oqimlar ta'siridan asrash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan ^[2]. Bu, o'z navbatida, oliy ta'lim tizimida tarbiyaviy ishlarning mazmuni, shakli va metodlarini tubdan yangilashni, ilmiy asoslangan pedagogik yondashuvlarni joriy etishni taqozo etadi.

Ayrim talabalarda ma'naviy immunitetning yetarli darajada shakllanmaganligi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga nisbatan sayoz, vaziyatga qarab o'zgaruvchan munosabatning kuzatilishi, shuningdek ta'lim muassasalarida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarning ba'zan formal, natijaga emas jarayonga yo'naltirilganligi ushbu muammoning dolzarbligini yanada oshiradi.

Bundan tashqari, raqamli makonning tez sur'atlarda kengayishi, xorijiy media-resurslar orqali tarqatilayotgan turli qadriyat tizimlarining talabalar ongiga bevosita ta'sir ko'rsatishi ham muammoni murakkablashtiruvchi omillardan biridir. Shu bois talabalarda qadriyatli munosabatni izchil, tizimli va samarali pedagogik ta'sirlar orqali rivojlantirish zarurati yuzaga keladi.

Tadqiqotning obyekti - oliy ta'lim muassasalarida talabalarining ma'naviy-axloqiy tarbiyasi jarayoni.

Tadqiqotning predmeti - talabalarda sog'lom ma'naviy muhitga qadriyatli munosabatni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari.

Tadqiqotning maqsadi - talabalarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan sog'lom ma'naviy muhitga nisbatan barqaror qadriyatli munosabatni shakllantiruvchi pedagogik shart-sharoitlarni ilmiy jihatdan asoslash va ularni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari:

- mavzuga oid ilmiy-nazariy manbalarni tahlil qilish;
- talabalar o'rtasida ma'naviy qadriyatlarga munosabatni o'rganish maqsadida so'rovnoma o'tkazish;
- olingan natijalarni tahlil etish asosida mavjud kamchilik va ehtiyojlarni aniqlash;
- ma'naviy muhitni sog'lomlashtirishga qaratilgan pedagogik shart-sharoitlar tizimini ishlab chiqish;
- ishlab chiqilgan shart-sharoitlarning samaradorligini tajriba-sinov ishlari orqali tekshirish va amaliy tavsiyalar taklif etish.

Tadqiqot gipotezasi shundan iboratki, agar oliy ta'lim jarayonida fanlararo integratsiya, interfaol pedagogik texnologiyalar, o'qituvchining shaxsiy ibрати va muntazam monitoring kabi shart-sharoitlar majmuasi izchil qo'llanilsa, talabalarda sog'lom ma'naviy muhitga nisbatan qadriyatli munosabat sezilarli darajada yuqori bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ma'naviy qadriyatlar va ularga munosabat muammosi jahon pedagogik-psixologik fanida uzoq yillardan buyon o'rganib kelinmoqda. Xorijlik tadqiqotchilar qadriyatli munosabatni shaxsning ijtimoiy tajribasi, oilaviy tarbiyasi va ta'lim muhiti ta'sirida shakllanadigan barqaror shaxsiy sifat sifatida talqin qiladilar; ta'lim jarayonida qadriyatlarni o'rgatish nafaqat bilim berish, balki his-tuyg'u va xulq-atvorni ham qamrab olgan murakkab pedagogik jarayon ekanligi ta'kidlanadi ^[10].

Qadriyatlar ta'limi va sifatli o'qitish o'rtasidagi bog'liqlikni o'rgangan tadqiqotchilar ta'lim muassasasidagi umumiy pedagogik muhit, o'qituvchi-talaba munosabatlari sifati hamda o'quv dasturining yashirin (implicit) tarbiyaviy salohiyati qadriyatlarni singdirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini asoslab berishgan ^[11]. Shaxsning bazaviy qadriyatlar tizimini tavsiflovchi nazariy modelda esa qadriyatlar shaxsning xatti-harakatlarini yo'naltiruvchi, vaziyatlardan ustun turuvchi barqaror e'tiqodlar sifatida ko'rsatilib, ularning ijtimoiylashuv jarayonida bosqichma-bosqich shakllanishi ta'kidlangan ^[12]. Ushbu xorijiy tajriba talabalarda qadriyatli munosabatni faqat ma'ruza-nazariy shaklda emas, balki amaliy-faoliyat asosida rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

Mahalliy olimlarimiz tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ma'naviyat va qadriyatlar tarbiyasi milliy istiqlol mafkurasi, oilaviy an'analar hamda umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi asosida yoritilgan. Jumladan, pedagogik texnologiyalarni takomillashtirish orqali tarbiyaviy ta'sirning samaradorligini oshirish masalalari^[3], oilaviy tarbiyaning yosh avlod ma'naviyatini shakllantirishdagi o'rni^[4], shuningdek talaba-yoshlar psixologiyasining yosh xususiyatlari^[5] alohida tadqiq etilgan. Talabalar ma'naviyatini shakllantirishning pedagogik asoslariga bag'ishlangan tadqiqotlarda esa ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni tizimli tashkil etish zarurligi asoslab berilgan^[6].

Yoshlarda ma'naviy-axloqiy immunitetni shakllantirish omillarini tadqiq etgan ishlarda tashqi mafkuraviy ta'sirlarga qarshi turish qobiliyati faqat targ'ibot-tashviqot ishlari orqali emas, balki talabaning shaxsiy tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish orqali ham shakllanishi mumkinligi ko'rsatib o'tilgan^[7].

Milliy qadriyatlarga ongli munosabatni shakllantirish texnologiyalariga bag'ishlangan ishlarda esa interfaol metodlar, loyihaviy faoliyat va munozara shakllaridan foydalanish talabalarning qadriyatlarni shunchaki yodlab olishdan farqli o'laroq, ularni ichki e'tiqodga aylantirishga xizmat qilishi ta'kidlangan^[8].

Oliy ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning pedagogik-psixologik asoslarini o'rgangan tadqiqotda esa professor-o'qituvchi, tyutor va talabalar o'rtasidagi hamkorlik muhitining sifati tarbiyaviy natijalarga bevosita ta'sir ko'rsatishi asoslab berilgan^[9].

Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, talabalarda aynan sog'lom ma'naviy muhitga nisbatan qadriyatli munosabatni rivojlantirishning majmuaviy pedagogik shart-sharoitlari, ularni amalga oshirish bosqichlari va samaradorlikni baholash mezonlari hali yetarlicha ishlab chiqilmagan. Xususan, mavjud ishlarda nazariy jihatlar yetarli darajada yoritilgan bo'lsa-da, amaliy-tajribaviy tekshiruvlar va aniq pedagogik shart-sharoitlar tizimi kam uchraydi. Ushbu bo'shliq muallifning tadqiqot yo'nalishini belgilashda asosiy omil bo'ldi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot davomida nazariy va empirik metodlar majmuasidan foydalanildi. Nazariy tahlil metodi orqali mavzuga oid ilmiy adabiyotlar, me'yoriy-huquqiy hujjatlar va normativ manbalar qiyosiy tahlil qilindi. Qiyosiy-tarixiy metod yordamida ma'naviy tarbiya masalasiga turli davrlarda yondashuvlar o'zgarishi kuzatildi. Tizimli yondashuv asosida talabalarda qadriyatli munosabatni rivojlantirish jarayoni yaxlit pedagogik tizim sifatida ko'rib chiqildi, unda maqsad, mazmun, metod, vosita va natija komponentlari o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi.

Tadqiqot bazasi va tanlanma

Empirik qism sifatida O'zbekiston davlat jahon tillari universitetining bakalavriat bosqichida ta'lim olayotgan 120 nafar talaba ishtirokida so'rovnoma o'tkazildi (I–III bosqich, turli yo'nalishlar). Tanlanma tasodifiy klasterli tanlash usuli asosida shakllantirildi, bu esa natijalarning umumiy talabalar kontingentiga nisbatan vakillik darajasini ta'minladi. So'rovnomada ishtirok etganlarning 64 foizini qizlar, 36 foizini yigitlar tashkil etdi; o'rtacha yosh - 19,4 yosh.

Tadqiqot instrumentlari

So'rovnoma savollari talabalarning milliy va umuminsoniy qadriyatlarga munosabati, ma'naviy muhitni baholashi hamda tarbiyaviy tadbirlardagi ishtirok darajasini aniqlashga qaratildi. So'rovnoma anketasi uchta blokdan iborat bo'lib, birinchi blok qadriyatlar mohiyatini bilish darajasini, ikkinchi blok ularga hissiy-baholovchi munosabatni, uchinchi blok esa amaliy xulq-atvordagi namoyon bo'lishini aniqlashga xizmat qildi. Anketaning ichki izchilligi (Kronbax alfa koeffitsienti) 0,81 ni tashkil etib, bu instrumentning yetarli darajada ishonchli ekanligidan dalolat beradi.

Tajriba-sinov ishlari

Tadqiqotning amaliy bosqichida talabalar ikki guruhga - tajriba (60 nafar) va nazorat (60 nafar) guruhlariga ajratildi. Tajriba guruhida ishlab chiqilgan pedagogik shart-sharoitlar (fanlararo integratsiya, interfaol texnologiyalar, auditoriyadan tashqari tadbirlar, individual monitoring) besh oy davomida izchil qo'llanildi, nazorat guruhida esa an'anaviy tarbiyaviy ish shakllari saqlanib qolindi. Tajriba boshida va yakunida bir xil diagnostik so'rovnoma qayta o'tkazilib, natijalar solishtirma tahlil qilindi.

Olingan ma'lumotlar statistik tahlil (foizli nisbat, o'rtacha qiymat, guruhlararo farqni baholash) usulida qayta ishlandi, natijalar jadval ko'rinishida taqdim etildi. Bundan tashqari, pedagogik kuzatuv va suhbat metodlaridan ham foydalanib, talabalar bilan olib borilgan tarbiyaviy tadbirlarning amaliy samaradorligi sifat jihatidan ham baholandi. Tadqiqot davomida ishtirokchilarning ixtiyoriyligi va ma'lumotlarning maxfiyligi ta'minlandi, natijalar faqat umumlashtirilgan holda taqdim etildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

So'rovnom natijalari shuni ko'rsatdiki, so'ralgan talabalarning atigi 42 foizi milliy qadriyatlar mohiyatini chuqur anglashini, 35 foizi qisman tasavvurga ega ekanini, qolgan 23 foizi esa ushbu masalaga e'tibor bermasligini bildirgan. Bu ko'rsatkichlar talabalarda qadriyatli munosabatni maqsadli va tizimli ravishda rivojlantirish zarurligini yaqqol tasdiqlaydi.

1-jadval: Talabalarining milliy va umuminsoniy qadriyatlarga munosabati (so'rovnom natijalari, n=120).

Ko'rsatkich	Talabalar soni	Ulushi (%)
Qadriyatlar mohiyatini chuqur anglaydi	50	42
Qisman tasavvurga ega	42	35
E'tibor bermaydi / farqiga bormaydi	28	23

Tajriba-sinov ishlari yakunida olingan natijalar tajriba guruhida qo'llanilgan pedagogik shart-sharoitlarning yuqori samaradorligini ko'rsatdi. Xususan, fanlararo integratsiya asosida tashkil etilgan mashg'ulotlardan so'ng tajriba guruhi talabalarining 78 foizi qadriyatlarga nisbatan ongli munosabat namoyon etgan bo'lsa, nazorat guruhida bu ko'rsatkich 46 foizni tashkil etdi. Shunga o'xshash tendentsiya boshqa shart-sharoitlar bo'yicha ham kuzatildi (2-jadvalga qarang).

2-jadval: Tajriba va nazorat guruhlarida pedagogik shart-sharoitlarning qo'llanilishi natijasida qadriyatli munosabat darajasining o'zgarishi (%).

Pedagogik shart-sharoit	Tajriba guruhi (%)	Nazorat guruhi (%)	Farq (%)
Fanlararo integratsiya asosidagi mashg'ulotlar	78	46	+32
Interfaol va muammoli-izlanuvchan metodlar	74	41	+33
Auditoriyadan tashqari tarbiyaviy tadbirlar	69	38	+31
Individual monitoring va diagnostika	71	40	+31

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, barcha shart-sharoitlar bo'yicha tajriba guruhida nazorat guruhiga nisbatan 30 foizdan ortiq ijobiy farq qayd etildi. Bu, birinchidan, taklif etilgan pedagogik shart-sharoitlar tizimining o'zaro uyg'un va bir-birini to'ldiruvchi xususiyatga ega ekanligini, ikkinchidan, ularni izchil va kompleks tarzda qo'llash zarurligini tasdiqlaydi. Alohida ta'kidlash joizki, eng yuqori samaradorlik interfaol va muammoli-izlanuvchan metodlar qo'llanilgan yo'nalishda qayd etildi (+33%), bu esa talabalarining qadriyatlarni passiv qabul qilishdan ko'ra faol muhokama va shaxsiy tajriba orqali o'zlashtirishga moyilligini ko'rsatadi.

Pedagogik kuzatuv natijalari ham statistik ma'lumotlarni tasdiqladi: tajriba guruhi talabalari auditoriyadan tashqari tadbirlarda faolroq ishtirok etib, munozaralarda o'z fikrini asoslab bera olish, boshqalar nuqtai nazarini hurmat qilgan holda muloqot yuritish kabi ko'nikmalarni namoyon etdi. Suhbatlar davomida talabalarining aksariyati o'qituvchining shaxsiy ibрати va munosabati ularda qadriyatlarga nisbatan ijobiy munosabat shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatganini alohida ta'kidladi.

Tahlil natijalari asosida talabalarda sog'lom ma'naviy muhitga qadriyatli munosabatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi quyidagi pedagogik shart-sharoitlar aniqlandi:

- 1) ta'lim jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni fanlararo integratsiya asosida uzluksiz singdirib borish;
- 2) talabalarining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda interfaol, muammoli-izlanuvchan pedagogik texnologiyalarni qo'llash;
- 3) professor-o'qituvchi va tyutorlarning shaxsiy ibрати, faoliyati orqali ma'naviy namuna ko'rsatishi;
- 4) auditoriyadan tashqari tarbiyaviy tadbirlar, ijodiy va ma'rifiy klublar faoliyatini kuchaytirish;
- 5) ta'lim muassasasida sog'lom ijtimoiy-psixologik muhitni, o'zaro hurmat va ishonchga asoslangan munosabatlarni ta'minlash;
- 6) talabalarining ma'naviy rivojlanish darajasini muntazam monitoring qilish va diagnostika natijalari asosida individual yondashuvni joriy etish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, talabalarda sog'lom ma'naviy muhitga qadriyatli munosabatni rivojlantirish uzluksiz, izchil va ko'p qirrali pedagogik jarayon bo'lib, uning samaradorligi faqat maxsus ishlab chiqilgan pedagogik shart-sharoitlar majmuasi izchil amalga oshirilgandagina ta'minlanadi. So'rovnomani natijalari talabalarning muayyan qismida qadriyatlarga nisbatan sayoz munosabat mavjudligini ko'rsatib, bu holat oliy ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni sifat jihatidan yangilashni taqozo etadi.

Tajriba-sinov ishlari natijalari esa tadqiqot boshida ilgari surilgan gipotezani to'liq tasdiqladi: taklif etilgan shart-sharoitlar majmuasi izchil qo'llanilgan tajriba guruhida qadriyatli munosabat darajasi nazorat guruhiga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo'ldi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qadriyatli munosabatni shakllantirish faqat ma'ruza va targ'ibot xarakteridagi tadbirlar bilan cheklanmasligi, balki talabani faol subyekt sifatida jalb etuvchi amaliy-faoliyat shaklidagi pedagogik yondashuvlarni talab qilishi lozim. Shu bilan birga, o'qituvchining shaxsiy ibrat, kafedra va fakultet miqyosidagi ma'naviy muhitning sifati talabalar qadriyatlar tizimining shakllanishida hal qiluvchi omillardan biri ekanligi isbotlandi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib quyidagi tavsiyalar taklif etiladi:

- oliy ta'lim muassasalarida "Ma'naviyat va qadriyatlar" mavzusidagi fanlararo modullarni o'quv rejalariga tizimli tarzda kiritish;
- talabalar ishtirokida qadriyatlarni anglash darajasini aniqlovchi diagnostik metodikalarni har o'quv yilida qo'llab borish;
- professor-o'qituvchilar uchun ma'naviy-tarbiyaviy kompetentsiyani oshirish bo'yicha maxsus malaka oshirish kurslarini tashkil etish;
- talabalar tashabbusi bilan ishlaydigan ma'rifiy-ijodiy klub va to'garaklar tarmog'ini kengaytirish;
- fakultet va kafedralarda tarbiyaviy ishlar samaradorligini baholovchi yagona monitoring tizimini joriy etish;
- talabalar turar joylari (talabalar shaharchasi)da ham ma'naviy-ma'rifiy muhitni yaxshilashga qaratilgan qo'shimcha tadbirlarni tashkil etish.

Kelgusi tadqiqotlarda taklif etilgan pedagogik shart-sharoitlar tizimini turli yo'nalish va bosqichdagi talabalar kontingentida uzoq muddatli (longitudinal) tarzda sinovdan o'tkazish, shuningdek raqamli ta'lim vositalari (mobil ilovalar, onlayn platformalar) orqali qadriyatlar tarbiyasini yanada takomillashtirish istiqbolli yo'nalish bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2016. – 56 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. – Toshkent, 2017.
3. Yo'ldoshev J.G', Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 240 b.
4. Munavvarov A.Q. Oila pedagogikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 190 b.
5. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 2020. – 312 b.
6. Bekmuradov M. Talabalar ma'naviyatini shakllantirishning pedagogik asoslari // Pedagogika va psixologiya jurnali. – 2021. – №3. – B. 45–52.
7. G'ofurov Z.T. Yoshlarda ma'naviy-axloqiy immunitetni shakllantirishning pedagogik omillari // Uzluksiz ta'lim jurnali. – 2022. – №2. – B. 78–85.
8. Тошпулатова М.А. Талабаларда миллий қадриятларга онгли муносабатни шакллантириш технологиялари // Педагогик маҳорат. – 2020. – №4. – Б. 112–118.
9. Xoliqberdiyev K.A. Oliy ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning pedagogik-psixologik asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 176 b.
10. Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. Cambridge Journal of Education, 30(2), 169–202.
11. Lovat, T., & Toomey, R. (Eds.). (2009). Values education and quality teaching: The double helix effect. Springer.
12. Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. Online Readings in Psychology and Culture, 2(1), 1–20.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №9(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.